

STATUL ȘI IDENTITATEA NAȚIONALĂ

Autor: Teodor Baconschi | 8 decembrie 2022

În această lună, redacția Syntopic vă propune o discuție despre identitatea națională. Îi mulțumim domnului Teodor Baconschi pentru răspunsurile sale interesante și complexe, care analizează minuțios problematicile propuse, invitându-ne să ne punem și mai multe întrebări în legătură cu această temă relevantă.

1. Dacă ne uităm în trecut, cel puțin în România perioadei interbelice, tema identității naționale era o temă recurentă; o regăsim la aproape toți gânditorii vremii. Astăzi pare ceva desuet să vorbești despre „esența românității” și specificul național. De ce credeți că nu ne mai preocupă acest subiect în aceeași măsură?

Declinul interesului față de subiect are multiple cauze, dar m-aș limita la două. În primul rând, memoria experienței negative. Naționalismul legionar și antonescian, recuperat de Ceaușescu, a provocat, după cum s-a văzut, mai mult violență criminală decât prosperitate și evoluție. Generația interbelică imita naționalismul vesticilor și era animată de idealul post-unionist al sincronizării rapide cu Europa. Ea avea însă, prin gânditorii ei, o abordare esențialistă („ontologică”) a identității naționale. Noica vorbea despre „sentimentul românesc al ființei”, căruia Cioran îi opunea, ironic, „sentimentul paraguayean al ființei”... Azi ar fi ridicol să vorbim serios despre o Idee Platonică a Românității. Antropologia culturală din ultimele decenii a ajuns și la noi, ajutându-ne să analizăm specificul național dintr-o perspectivă istorică și imaginar-simbolică, nu dintr-una metafizică. În al doilea rând, mizăm acum pe o cultură civică menită să valorizeze patriotismul constituțional, legat de valori comune, nu pe psihoza mesianică a unui naționalism anacronic. Poți viza un destin onorabil doar dacă ieși din cușca

exceptionalismului etnic. Un atare destin te distinge, fără să-i excludă pe (toți) ceilalți.

2. Cum este sau cum ar trebui văzut statul național și, implicit, identitatea națională în contextul globalizării, al noilor entități politice internaționale, precum NATO sau UE, și al trendurilor culturale ce par să disipeze specificul național?

Cred că statul național mai are viitor, tocmai pentru că el oferă cadrul unui răspuns imunitar față de excesul uniformizant al globalizării, dar și pentru că nicio entitate privată nu poate prelua în totalitate exercitarea funcțiilor regaliene specifice lui (precum emisia monetară, educația și ordinea publică, apărarea, colectarea de taxe sau politica externă). Pe de altă parte, statele sunt interdependente și construiesc organizații multilaterale, pentru că globalizarea problemelor solicită gestionarea colectivă a soluțiilor. În „satul planetar”, identitățile naționale tind să fie reduse la o dimensiune folclorică. Nu sunt de acord cu acest soi de Expoziție Universală permanentă. Bogăția culturală a umanității pretinde prezervarea identităților spirituale, culturale și implicit naționale, ca expresie a unei diversități convergente. Logica omogenizantă a corporațiilor multinaționale – care sprijină „diversitatea” prin amputarea oricărei profunzimi – e de respins. E o logică comercial occidentală și tocmai de aceea ipocrită, mai ales în era post-colonială. O asemenea logică ne face de pildă să vedem toată Africa sud-sahariană ca pe un întreg fără nuanțe (ca și cum n-ar exista diferențe culturale între Senegal și Angola, sau între Kenya și Africa de Sud). Sau să luăm Europa de Est ca pe un teritoriu nediferențiat. Asta e metoda unui agent de vânzări, nu a unui, ca să zic așa, rege-filosof.

3. Cum vedeți viitorul națiunilor? Ce rol mai are ideea națională în consolidarea activității statelor pe scena politică actuală?

UE a căutat să slăbească naționalismele, fie prin regionalizări, fie printr-o ideologie federativă supranațională, justificată de trauma WWII, dar și prin evidența că autarhia e imposibilă. Acum, agresiunea Rusiei în Ucraina repune pe tapet naționalismul ca mijloc pur defensiv: cum să nu fii naționalist dacă vine unul și vrea să te șteargă de pe hartă, să-ți alieze limba maternă și să-ți anexeze cultura? Noi însă, tocmai de dragul păcii, trebuie să vedem nevoia de a reinventa Occidentul, nu ca nou pol de colonizări imperialiste, ci ca pe un spațiu al civilizației democratice, deci al libertății solidare, cu temeuri politice personaliste. Soft power pe matrice creștin-democrată. Fără să uităm nevoia de a construi o armată europeană puternică, cap de pod al NATO. Din păcate, dacă europenii au exorcizat demonii naționalismului, sunt alte puteri pe glob care abia așteaptă să-i dezlănțuie. Soluția nu e o competiție întru exacerbarea naționalismelor, ci

lucrarea concludentă pentru a prezerva supremația tehnologică și științifică a Occidentului (cu tot cu aliații săi democrați din Asia-Pacific). Adevărata glorie a civilizației noastre ar fi aceea de a rămâne, fără excesele și erorile trecutului, în avangarda unei umanități care intuiește că existența are un sens transcendent. Deci că istoria noastră comună corespunde unui scop spiritual.

Imagine: Andrew Butler; Sursa: Unsplash